

Rosalina Tuyuc

“Passats vint anys, no hi ha responsables que hagin estat castigats”

Ràdio Nacional*

Estic convençut que la nostra entrevista de portada remourà les seves consciències o, al menys, no els deixarà tranquils. D'acord que per desgràcia és una història tristament repetida a Llatinoamèrica però com diu aquesta dita exagerada "les desgràcies no vénen soles" i aquest fet s'hauria d'acabar per a sempre.

La dona que els presentaré és una líder des de la seva joventut. Amb divuit anys va ser elegida presidenta de la Joventut Catòlica Obrera Femenina de San Juan de Comalapa a Guatemala, però allò només va ser el començament d'una vida dedicada a la lluita per a les llibertats, els drets humans, la fi de la repressió envers els pobles indígenes, la discriminació sistemàtica, violació i fins i tot desaparicions de dones. Na Rosalina Tuyuc Velázquez, va veure com fa disset anys l'exèrcit de Guatemala se'n va endur el seu pare Francisco Tuyuc i mai no en va saber res més, tres anys després va passar el mateix amb el seu marit. És per tot això que viu amb aquesta insípida, li fan preguntes que no pot respondre, per això l'any 1988 va fundar CONAVIGUA, Coordinadora Nacional de Viudas de Guatemala, que compta amb quinze mil participants.

Na Rosalina Tuyuc té quaranta-tres anys, és maia i pertany a l'ètnia cotxiquel.

Intervenció de Rosalina a la Casa de Cultura.

- Molt bon dia. Com està vostè?

R. Tuyuc.- Bon dia. Estic bé, moltes gràcies. Una salutació fraternal per a tots vostès i també per a tots aquells que ens estan escoltant.

- Vostè, infermera de professió, va viure la militància obrera i catòlica i després va fundar aquest gran moviment anomenat CONAVIGUA, des d'on ha dut a terme una gran lluita. Creu vostè que en aquests anys s'ha aconseguit alguna cosa?

- Bé, jo crec que sí, a través de tota la feina que hem demostrat, tant a nivell local com a nivell municipal i nacional. Al llarg d'onze anys, hem après a defensar els nostres drets tan econòmics com socials i culturals però ha estat realment força important fer que la signatura als acords de pau tenguí en compte les dones. Nosaltres, les dones, estam en contra del reclutament forçós per a l'exèrcit nacional i també estam en contra de la impunitat i de la desaparició per força. Moltes de nosaltres creiem, amb tota convicció, que només treballant en conjunt, l'estat podrà atendre bé les nostres demandes. Fins ara això no ha estat possible. Esperem que la signatura de la pau no sigui tan sols una promesa o uns papers inútils, que no serveixen per a res. S'han de solucionar els problemes de la misèria o de l'atur així com el de l'analfabetisme, perquè són problemes de la majoria de la població maia.

- Rosalina Tuyuc va ser elegida presidenta relatora de la Comissió de damnificats per la violència, en diàleg nacional, convocat per la CNR, la Comissió Nacional de Reconciliació pel procés de pau a Guatemala. Estam parlant d'un període d'entre els anys 1989-1992, però també de la signatura de pau de 1996 a l'informe de la comissió d'esclariment històric, publicat el febrer de l'any passat. Què s'ha de fer més?

R. Tuyuc.- Tot el que hi ha ara escrit als papers, és important que es compleixi. A l'informe de la Comissió de la veritat que es va formar i que va treballar molt l'any passat, es constata un cop més tot allò que nosaltres hem estat denunciant: el delictes de genocidi que es va cometre a totes les comunitats indígenes, les violacions sexuals a les dones maies... La nostra feina, ara, és fer que l'estat assumeixi les seves

responsabilitats morals i recompenxi totes les víctimes de la guerra, sobretot totes les dones i tots els nins. Aquesta gent no ha tengut el suport de l'estat, per això és que anam en aquesta via a través de programes de desenvolupament per a les dones, programes educatius, de salut mental i beques per a tots els nins orfes de pare i mare. Nosaltres creiem que aquesta etapa serà la prova més gran de l'estat. El nou

Rosalina Tuyuc, una dona de combat

Rosalina Tuyuc, exvicepresidenta del Congrés de Guatemala i coordinadora de la Confederació de Vídues de Guerra, arribà a Palma de Mallorca dia sis de març per començar un cycle de visites i conferències que la dugué a recórrer diversos centres culturals, fundacions escoles i instituts. També va anar a l'illa d'Eivissa i continuà amb la tasca de conscienciació amb conferències, una roda de premsa i visites en alguns centres.

Al llarg d'11 dies Rosalina ha anat deixant el testimoni del passat, de la seva lluita, Rosalina duu a la seva ànima diverses reivindicacions: la del seu poble, el maia, oprimit, denigrat i massacrat durant trenta-sis anys de guerra, la d'una nació pobra que duu sobre l'esquena les seqüeles del conflicte, i la d'un gènere, el femení relegat a Guatemala a papers sense responsabilitat.

La firma d'una pau que va posar un teòric final a trenta-sis anys de conflictes armats entre la població guatemalteca no ha suposat, de moment, una millora en les condicions de vida dels pobles indígenes, ni una major consideració cap a la població femenina d'aquest país. Na Rosalina, ha cercat la sensibilització de tota aquella gent que des d'aquí desconeixia o coneixia més o manco, la problemàtica de la situació a Guatemala. Va voler deixar constància que la pau, ara per ara, és encara molt teòrica i que malgrat no tenen set de venjança volen que es faci justícia. La situació actual dels pobles de Guatemala no està reconeguda, les dones són el cinquanta-cinc per cent de la població, però els que prenen les deci-

sions són els homes. Tampoc no estan reconeguts ni el seu idioma ni els costums. Na Rosalina va comentar que les dones del seu país en oposició al fet que la guerra duràs tant (trenta-sis anys), es varen negar, durant un temps que no va precisar, a fer l'amor amb els seus marits. La representació de la dona a les institucions, actualment és quasi irrellevant, però Tuyuc, representa l'esperança d'una civilització fidel a les seves tradicions i que ansia la solució a diverses qüestions, des del desenvolupament agrari, passant per la desmilitarització i democratització de les institucions, reelles encara dels canvis.

Varen ser molt significatives les paraules que digué tenint en compte que va perdre el seu pare i el seu marit, segrestats i desapareguts durant el règim militar, "només demanam justícia i no venjança". L'exvicepresidenta del congrés va assegurar que en el seu país no hi ha consciència" del que significa el poble indígena, que representa un 60% de la població, i no es respecten els acords que fan referència en aquest col·lectiu. La participació indígena en el congrés no supera el 10% i en altres organismes és nul·la, ja que l'estat manté una actitud tancada a la participació indígena a les institucions.

El pas pels diversos indrets de les illes, de Rosalina Tuyuc, ha suposat un viu testimoni de tot el que ha passat i està passant a Guatemala. La veu del poble maia va arribar i va deixar dins tots els que en sentírem les paraules, un autèntic testimoni d'una realitat per la qual encara s'ha de lluitar i treballar.

govern s'ha compromès amb el procés de pau, així com també amb la reforma del paper de l'exèrcit en una societat democràtica i la legalització dels drets dels pobles indígenes. Tot això està per veure's, tot el que una societat pot avançar, sent molt masclista i discriminatòria.

- Aquesta memòria del silenci que es va publicar ara fa un any, en concret el més de febrer, revela que entre 1962 i 1996 hi va

sabilitat recau en la majoria sobre l'estat. Hi ha el cas del meu pare, del meu marit, com molts altres casos, per ara tot això està en el silenci. Nosaltres com a organització de dones viudes, hem començat a fer totes les exhumacions dels cementiris clandestins, encara s'han d'excavar diversos cementiris més a la zona més afectada del Quitxé. Nosaltres estam també en tots els preparatius del primer aniversari de l'informe de la comissió d'esclari-

Hem hagut d'arribar fins al tribunal d'Espanya per aconseguir que es pugui arribar a jutjar molts d'aquells que han estat militars i paramilitars

haver dos-cents mil morts i desapareguts i que l'exèrcit va ser responsable del 93%, de les sis-centes vint-i-sis morts comprovades entre les quals es suposa que hi haurà les del seu pare i espòs. Un cop succeït això, quin és el nivell de perdó i reconciliació sabent que els assassins estan amollats?

R. Tuyuc.- El president Don Álvaro Arzú, dia 29 de desembre fa tres anys va demanar perdó en nom de l'estat com també ho va fer la Unitat Revolucionària Nacional Guatemalenca, en canvi totes les víctimes no hem dit si nosaltres perdonam. En aquest sentit no es tracta de dir simplement, sí. Nosaltres creiem que és molt important per al futur de Guatemala, no retrocedir i arribar a la justícia legal al nostre país. Creiem que fins ara l'exèrcit no ha assumit aquesta responsabilitat i per això hem hagut d'arribar fins al tribunal d'Espanya per aconseguir que es pugui arribar a jutjar molts d'aquells que han estat militars i paramilitars. L'informe revela tot el que va passar a Guatemala i afortunadament això ja és oficial a nivell de Nacions Unides, per tant aquesta respon-

ment històric que comença dia 20 de febrer i acaba dia 25 de febrer. S'inaugurarà un primer monument a la ciutat capital per les víctimes, també hi haurà altres activitats a nivell de dones dels pobles indígenes i estudiants universitaris.

la personalitat de Rigoberta Menchú i, quin és el record que té de la mort del seu pare, Vicente Menchú, ara que precisament s'ha celebrat el vintè aniversari de la seva mort?

R. Tuyuc.- Va passar dia 31 de gener de fa vint anys. Jo record que en aquell moment era una adolescent. Jo estudiava infermeria, precisament en una de les zones dels quetxies. De sobte varen posar un anunci a la televisió que deia: "Cremen l'ambaixada d'Espanya". Molts de nosaltres encara que ja teníem coneixement de la violència, no estàvem aficats en tots els treballs dels drets humans. Va suposar una commoció molt gran perquè allà hi havia companys que eren dirigents i em vaig sentir molt trista. El dia següent vàrem anar a la ciutat capital i efectivament ens adonàrem que havien estat cremats vius molts dels nostres companys. Allà és on la nostra consciència es va despertar més i arribà un major compromís, per a la defensa i la denúncia en contra de l'abús del poder de molts de l'exèrcit. Aquest dia, aleshores, va ser un dia de dol, molta de la gent

A Menorca, amb la presidenta del Consell Insular.

- Vostè va coordinar l'equip de suport pel premi nobel de la pau de 1992 per a na Rigoberta Menchú, maia com vostè, però de l'ètnia quixé, de la regió del Quitxé. Què suposa per a vostès

va sortir al carrer a protestar. Nosaltres com a víctimes encara que hagin passat vint anys, creiem que és molt important memorar tot el que va passar, i per això dia 31 de gener es varen

fer diverses activitats a la ciutat capital. Na Rigoberta, aquest dia, ens va convocar en una trobada de totes les víctimes. Vàrem estar plegats i, després d'haver-nos conegut, tenim la convicció de seguir lluitant per la justícia ja que passats vint anys, no hi ha responsables que hagin estat castigats.

- Allà varen morir: la religiosa Maria Ramírez Anai, Magali Velches Valdés, l'exvicepresident de Guatemala i l'exministre d'assumptes exteriors Eduardo Cáceres i Adolfo Molina Orantes, i el pare de Rigoberta Menchú. Com valora vostè el pas per la política, quan se li va tallar el pas per ser candidata a la vicepresidència pel front democràtic Nova Guatemala, i a més a més foren els coalitats de l'aliança Nova Nació, que es varen inclinar per Vitalino Similox, dirigent maia com vostè, però home?

R. Tuyuc.- Jo crec que són passos que encara s'han de fer per arribar a les preses de decisions per exemple, un dels arguments que em varen dir va ser que era molt difícil quedar en aquella candidatura perquè per l'exèrcit seria inacceptable que una dona indígena sigui el seu comandant general. Hi ha discriminació contra la dona indígena, masclisme. El fet que Vitalino Similox hagi estat elegit no ho veig malament, però encara queda molt de camí a recórrer per a les dones. Encara que allò no va ser possible, nosaltres seguim en el camí perquè hem vist tant l'esquerra com la dreta, discriminar els pobles indígenes. Ens deixen fer propaganda, penjar cartells però no ocupar llocs claus. Pens que de fa deu anys a ara, hem avançat bastant perquè molts de nosaltres hem pogut exercir l'autoritat legislativa, però encara queda moltíssim per poder accedir a una autoritat en altres nivells. Jo vaig tenir l'oportunitat d'estar a la tercera vicepresidència del congrés a la República i suposo que passaran molts d'anys més, a donar-se una

altra oportunitat per qualsevol altra dona maia. Crec, de tota manera, que hi ha una consciència molt gran de la participació cívica i política de les dones indígenes, l'any passat varen figurar els noms de moltes dones a les llistes municipals. Encara que ocupassin els darrers llocs, ja hi estan, simplement falta escalar aquests llocs segurs a nivell legislatiu o executiu. Amb na Rigoberta tenim actualment un projecte per treballar per a la dona indígena i la seva participació a la política. Nosaltres considerem que és molt important capacitar les dones en els seus drets polítics, els altres drets els hem anat aplicant a mida que el temps passava. Els polítics encara són els

que prenen les decisions sobre nosaltres.

- En aquest temps que vostè recordava del seu pas per la política activa a la vicepresidència del congrés de la república, va ser quan es va produir l'atorgament, l'any 1997, del premi príncep d'Astúries de cooperació internacional al govern del president Arzú i a la URNG, Unidad Revolucionari Nacional Guatemalteca, després de la renúncia a la lluita armada. Què va significar allò?

R. Tuyuc.- Significa un estímul, pel que té de compromís, amb el fet de voler cercar solucions polítiques. Tots aquests triomfs no es

Amb la presència de la directora general de cooperació, Assumpta Gorrias.

deuen únicament a ells, sinó a la participació de tot el poble organitzat. Aquest premi és important perquè es doni un real compliment de tot allò que es va signar. Jo sempre he pensat que ells han d'arribar a concloure, uns ho faran a curt termini, d'altres a llarg termini.

- En aquests moments s'està celebrant a Lima la vuitena conferència regional sobre la dona d'Amèrica llatina i del Carib, amb l'assistència de delegacions de quaranta-un països. Allà s'està avaluant el compliment del programa d'acció regional per a les dones. Què pensa CONAVIGUA sobre aquest for? Hi està Guatemala representada?

R. Tuyuc.- Jo no vaig saber si alguna dona de Guatemala pensava anar-hi, però crec que moltes de nosaltres hem fet un seguiment des de la trobada de Beguin i hem pressionat perquè l'estat assumeixi la seva responsabilitat. Quasi no hi ha hagut polítiques reals d'estat cap a les dones de Guatemala. L'any passat vàrem treballar molt amb la finalitat que tot això es concretàs, però no va ser possible. En tot el pressupost sobre desenvolupament i polítiques públiques, no va ser possible dedicar-hi una part. Crec que els estats han d'assumir la seva responsabilitat i encara estan molt lluny, hi ha casos que costen molt d'acceptar. La dona no té una plena participació.

- Com són les relacions entre CONAVIGUA i el president Alfons Portillo?

R. Tuyuc.- Uns dies abans que assumís el poder em va trucar perquè jo acceptàs un lloc per dirigir un dels fons socials pels pobles indígenes. Per a mi era molt difícil acceptar-ho perquè expressament durant el mes de desembre vaig assumir novament la direcció de CONAVIGUA i era molt difícil renunciar-hi tan aviat. Per això vaig optar per treballar a CONAVIGUA.

- Què està fent, en aquests moments a Palma de Mallorca?

R. Tuyuc.- Estam visitant col·legis. El Sindicat de Treballadores i Treballadors de l'Ensenyament de les Illes, ha donat suport a diversos projectes de CONAVIGUA basats sobretot en la participació cívica de la dona indígena, en la construcció d'una vivenda en una de les àrees afectades per l'huracà. Volem sensibilitzar la població sobre la importància que té la cooperació. S'han de trobar solucions a totes les necessitats més sentides de la població. Els joves d'aquí ens han atès molt bé, i han entès els nostres problemes. De quinze mil dones que ens hem reunit ni tan sols arriba a la quantitat de cent companyes que sabin llegir i escriure. Hi ha un alt índex d'analfabetisme. Els països europeus i especialment Espanya han de conèixer la nostra realitat per tal que en el futur ens puguin seguir donant suport.

- Rosalina Tuyuc, esperem que l'exemple de dones com vostè tenguí una repercussió i que quan abans s'arribi a un equilibri estable entre els dos sexes, que no s'hagin de celebrar conferències sobre la dona. Facem vots perquè l'estricta compliment dels drets humans es dugui a terme en el món, encara que tot això que he dit sigui la utòpica manifestació d'un desig. Gràcies Rosalina Tuyuc per haver estat en el nostre programa per Amèrica.

R. Tuyuc.- Moltíssimes gràcies a vostès i una salutació per a tots els amics i companys que ens estan escoltant de qualsevol part del món. □

** Entrevista a Radio Nacional de España. Març del 2000.*

Informàtica Ciutat

Servei tècnic
Venda d'ordinadors
Servei a domicili

**EL MILLOR EN
HARDWARE & SOFTWARE**

Tel: 971-28 98 98
fax: 971-46 16 94

C./ De la Balanguera, 10 - baixos
07011 - Palma de Mallorca